

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1976

BRNO 1978

ÚNĚTICKÝ NÁLEZ U VRANOVIC

/okr. Prostějov /

Jindra Nekvasil, AÚ ČSAV Brno

Při odebírání zeminy na trase nové silnice z Brna do Olomouce byly v trati "Nad rybníky" severovýchodně od Vranovic zachyceny dvě pravěké jámy. Jevíly se jako kruhy vyplněné černou hlínou a zuhelnatělým dřívím. Z drobných střípků zde sesbíraných je možno usoudit, že to byly nejspíše jámy únětické kultury. Jámy však byly zničeny buldozery aniž by je bylo možno prozkoumat.

Úněticer Fund bei Vranovice /Bez. Prostějov/. Beim Bau einer neuen Strasse wurden zwei Gruben festgestellt, die nach einigen kleinen Scherben vermutlich in die Úněticer-Kultur gehörten.

OBILÍ Z DOBY BRONZOVÉ ZE ŠLAPANIC U BRNA

/okr. Brno-venkov /

František Kühn, Vysoká škola zemědělská Brno

/Obr. 18, 19 /

V lednu 1975 jsem odebral z výkopu pro stavbu panelového domu ve Šlapanicích v sídlišti směrem ke Slatině vzorek obsahující zuhelnatělé obilí. Vzorek pochází ze dna obilní jámy v druhé řadě budov severně silnice, z hloubky asi 2 m pod dnešním povrchem. Bylo odebráno asi 8 kg sazovité vrstvy kryjící dno jámy. Podle střepů nádob určil nález St. Stuchlík jako únětický /předklasické období/. Jáma je součástí většího sídliště, které zkoumal St. Stuchlík /1975/. Vzorek byl po vyschnutí síty rozdělen na velikostní frakce nad 1 mm, frakce 0,6 - 1 mm byla vyplavena vodou. Materiál byl přebrán pod binokulární lupou. Vzorek obsahoval drobné zlomky mazanice /23,8 g/, drobné zlomky kůstek a ulit /0,3 g/, drobné zlomky zuhelnatělého dřeva a větévek s pupeny /6,7 g/, zčásti z dubu /Quercus/, drobné zlomky pěnovité zuhelnatělé hmoty, a níže uvedená semena. Povrch semen byl často špatně zachovalý, některá semena bylo nutno určovat podle anatomických znaků srovnáním se stavbou recentních semen. Zlomky osemení měly někdy na vnitřní straně bílý povlak. Číslo druhů v textu jsou shodná s čísly v tabulce. U údajů průměrné velikosti /délka, šířka, tloušťka/ je v závorce udán počet změřených semen.

Obilí :

1. Pšenice dvouzrnka /Triticum dicoccon/, 2,4 g, 244 obilek, 4,91 x 2,79 x 2,23 mm /11/ a alespoň 42 "vidliček" širokých až 4,7 mm. Stéblo těsně pod klasem bylo 1,5 mm silné. Kýl plevy je tupý, nekřídlatý, pleva bývá někdy dosti silná. Délka článku vřetena klasu byla např. 1,2-1,3 mm, jeho šířka nahoře 1,3 mm, dole 0,8 mm. Klíček měl rozměry 2,0-2,7 x 1,2-1,6 mm.
2. P. jednozrnka /T. monococcum/, 2,3 g, 286 obilek, 5,09 x 2,51 x 2,60 mm /11/, a alespoň 600 "vidliček" širokých většinou 1,7-1,8 mm, s články vřetena klasu 1,0-1,2 mm širokými. Klásky byly jednozrné. Bylo nalezeno 9 zubů plev 1,2-2,4 mm dlouhých.
3. P. obecná /T. aestivum/, 3 obilky, 5,05 x 3,2 x 2,45 mm /3/.
4. Žito /Secala cereale/, 1 obilka /bez špičky/, 6,5 - 6,7 x 2,0 x 1,8 mm.
5. Ječmen obecný /Hordeum vulgare conv. vulgare/, 1 drobná obilka víceřadého, asi pluchatého ječmene, několik zlomků obilek a pluch a vřetena klasu. 3,6 x 1,8 x 1,4 mm /2/.
6. Oves setý nebo hluchý /Avena sativa vel A. fistula/, 2 celé obilky a 11 zlomků. Dolní obilka 6,2 x 1,78 x 1,50 mm /3/, druhá obilka 4,8 x 1,9 x 1,3 mm /1/.
7. Zlomky obilních stébel silných /0,9/, 1,3 - 3,5 mm /8/, v 3 případech s kolénky /u recentní Triticum dicoccon je horní kolénko 360 mm pod klasem/.

Plevele /a rumištní rostliny / :

8. Černucha polní /Nigella arvensis/, 1 semeno 1,5 x 0,9 x 0,8 mm.
9. Stračka ostrožka /Delphinium consolida/, 4 semena 1,9 x 1,1 x 0,9 mm /3/.
10. Hlaváček lemí /Adonis aestivalis/, 2 semena bez oplodí, 1,3 - 1,6 x 0,95 x 0,6 - 0,9 mm /2/.
11. Pryskyřík /Ranunculus sp. / 1 semeno bez oplodí 1,6 x 1,3 x 1,1 mm.
12. Rohatec růžkatý /Glaucium corniculatum/, 1 semeno 1,1 x 1,0 x 0,9 mm.
13. Zemědým Vaillantův /Fumaria vaillantii/, 1 nažka 2,3 x 2,0 x 2,0 mm.
14. Kopřiva dvoudomá /Urtica dioica/ 1 semeno bez oplodí 1,3 x 0,9 x 0,5 mm.
15. Chmerek roční /Scleranthus annuus/, 1 necelý plod, 1,3 x 0,9 x 0,9 mm.
16. Písečnice douškolistá /Arenaria serpyllifolia/, 2 semena 0,78 x 0,75 x 0,53 mm /2/.

17. Rožec obecný / *Cerastium holosteoides* / ?, 1 semeno 1,0 x 0,8 x 0,5 mm.
18. Silenkovité / *Silene acaulis* / ?, 2 semena , 1,0 x 1,0 x 0,7 mm, 1,0 x 0,8 x 0,6 mm.
19. Koukol / *Agrostemma githago* / , 3 necelá semena, 1,7 x 1,8 x 1,5 mm /1/.
20. Merlík bílý / *Chenopodium album* / , 23 nažky, 1, 11 x 1,05 x 0,64 mm /12/.
21. Lebeda rozkladitá / *Atriplex patula* / , 1 necelá nažka, 1,6 x 1,0 x 1,0 mm.
22. Rdesno ptačí / *Polygonum aviculare* / , 1 nažka, 1,6 x 1,0 x 1,0 mm.
23. R. svlačcovité / *P. convolvulus* / , 9 nažek a 12 zlomků, 2,43 x 1,70 x 1,70 mm /6/.
24. Šťovík kadeřavý / *Rumex crispus* / , 1 nažka a 2 mozočky, 1,5 x 1,7 x 1,7 mm.
25. Rezeda žlutá / *Reseda lutea* / ?, 1 semeno 1,5 x 1,0 x 1,0 mm.
26. Sléz přehlížený / *Malva neglecta* / , 2 semena, 1,55 x 1,25 x 0,73 mm.
27. Bažanka roční / *Mercurialis annua* / ?, 1 semeno, 1,15 x 0,9 x 0,9 mm.
28. Mochna husí / *Potentilla anserina* / , 1 nažka, 1,2 x 0,8 x 0,7 mm.
29. Růžovité / *Rosaceae* / ?, 5 semen 1,5 - 2,0 x 0,9 - 1,1 x 0,6 - 0,8 mm.
30. Jetel plazivý / *Trifolium repens* / , 2 semena, 1,3 x 1,0 x 0,8 mm /2/.
31. Komonice lékařská / *Melilotus officinalis* / , 3 semena, 1,23 x 0,85 x 0,63 mm /3/.
32. Tolice jetelová / *Medicago lupulina* / , 2 semena, 1,3 x 0,95 x 0,75 mm /2/.
33. Motýlkovité / *Papilionaceae* / , 1 semeno, 1,4 x 1,0 x 0,8 mm.
34. Tořice japonská / *Torilis japonica* / 2 endospermy, 1,6 x 0,8 x 0,6 mm /2/.
35. T. polní / *T. arvensis* / 3 endospermy, 1,37 x 0,78 x 0,45 mm /3/.
36. Mrkvous / *Daucus carota* / 1 endosperm, 2,0 x 1,0 x 0,3 mm.
37. Tetluha kozí pysk, / *Aethusa cynapium* / , 1 endosperm, 1,7 x 1,2 x 1,0 mm.
38. Okoličnatá / *Umbelliferae* / , 1 endosperm, 1,3 x 0,6 x 0,4 mm.
39. Svízel přítula / *Galium aparine* subsp. *aparine* / , 13 nažek, 1,42 x 1,29 x 1,12 mm /13/.
40. S. nepravý / *G. ap. subsp. spurium* / , 4 nažky, 1,1 x 1,03 x 0,8 mm /4/.
41. S. povázka / *G. mollugo* / 2 nažky, 1,3 x 1,1 x 0,9 mm /2/.
42. Svlačec polní / *Convolvulus arvensis* / 1 část osemení a klíček, klíček 2,2 x 1,5 x 1,6 mm.
43. Kamejka polní / *Lithospermum arvense* / 6 necelých tvrdek, 2,43 x 1,43 x 1,43 mm /3/ . Oplodí nejsou zcela zuhelnatělá.
44. Rozrazil břečtanolistý / *Veronica hederifolia* / , 2 semena, 2,1 x 1,8 x 1,45 mm /2/.
45. R. lesklý / *V. polita* / , 1 semeno, 1,1 x 0,9 x 0,2 mm.
46. R. Dillenův / *V. dillenii* / ?, 1 semeno, 1,0 x 0,9 x 0,2 mm.
47. Mléč polní / *Sonchus arvensis* / , 1 nažka a 1 zlomek, 3,0 x 1,2 x 0,6 mm.
48. Jestřábník / *Hieracium* / ?, 2 nažky, 2,3 x 0,9 x 0,9 mm /2/.
49. Rmen polní / *Anthemis arvensis* / , 1 nažka, 2,0 x 1,4 x 1,3 mm.
50. Pelyněk černobýl / *Artemisia vulgaris* / , 1 nažka 1,1 x 0,8 x 0,7 mm.
51. Starček obecný / *Senecio vulgaris* / , 1 až 3 / nažky, 2,3 x 0,9 x 0,9 mm.
52. Pcháč oset / *Cirsium arvense* / , 1 nažka, 2,5 x 1,1 x 0,9 mm.
53. Trojstět žlutavý / *Trisetum flavescens* / ?, 1 obilka a 1 zlomek, 2,0 x 1,0 x 0,5 mm.
54. Bojíněk luční / *Phleum pratense* / , 1 obilka, 2,1 x 1,3 x 1,0 mm.
55. Lipnice luční / *Poa pratensis* / , 2,1 x 1,4 x 1,1 mm.
56. Svehřep stoklasa / *Bromus secalinus* / , 2 zlomky, rozměry ? x 1,31 x 1,0 mm.
57. S. polní / *B. arvensis* / , 1 zlomek, rozměry ? x 1,1 x 0,6 mm.
58. Pýr plazivý / *Agropyrum repens* / , 13 obilek, 5,00 x 1,32 x 0,92 mm /9/.
59. Bér zelený / *Setaria viridis* / , 1 pluchatá obilka, 1,6 x 1,0 x 0,6 mm.
60. *Sclerotinia trifoliorum*, *Isklerotium*, 2 mm.

+ 36 neurčených semen.

Vzorek obsahuje asi stejný podíl obilek *Triticum dicoccon* a *T. monococcum* ; podle počtu obilek více *T. monococcum*, podle váhy více *T. dicoccon*. Počet "vidliček je u *T. dicoccon* podstatně menší než počet obilek, u *T. monococcum* více než dvakrát tolik co obilek. Je možno soudit, že v jámě byla naposled skladována směs *T. dicoccon* + *T. monococcum* se stejným podílem obou, a že část vzorku pochází z plev po vylouštění / ošpícování / vzorku s převahou *T. monococcum*. Klásky obou druhů pšeníc měly poměrně pevnou stavbu plev a u *T. monococcum* byly asi typu blízkého k plané pšenici jednozrné / *T. boeoticum* / , s velkým zubem plevy. Jako vzácná příměs se vyskytovaly *Hordeum vulgare*, *Secale cereale*, *Triticum aestivum* a oves ; nelze rozhodnout, zda pěstovaný *Avena sativa* / , nebo planý *A. fatua* / . Plevelná příměs obsahovala velký počet druhů. Velikost semen byla často podprůměrná. Vyskytovaly se jednak vysoké, typicky obilní plevele, které byly sklizeny zároveň s klasy obilí / *Agrostemma githago*, *Bromus secalinus* / , tak i nízké, přízemní rostliny, které rostly v okolí jámy / *Polygonum aviculare*, *Medicago lupulina*, *Veronica polita*, *Potentilla anserina*, *Anthemis arvensis* / a které zčásti měly dobu zralosti odlišnou od obilí / *Veronica hederifolia*, *Senecio vulgaris* / . Ve vzorku jsou zejména druhy, které rostou v okolí lokality i dnes / např. *Agropyrum repens*, *Veronica polita*, *Convolvulus arvensis* / - poslední dva uvedené druhy jsou typické zejména pro černozemní půdy. Zčásti vzorek obsahuje druhy, které se vlivem intenzivního obdělávání půdy dnes staly řídkými nebo byly vytlačeny na neplodné půdy / *Lithospermum arvense*, *Melilotus officinalis*, *Bromus arvensis*, též *Agrostemma githago*, *Bromus secalinus* a j. / . Nitrofilními rumištními druhy jsou *Urtica dioica*, *Malva neglecta* . Důležitým nálezem je *Glaucium corniculatum*, které je značně teplomilné a dnes se vyskytuje jen ojediněle na teplotně exponovaných místech na jižní Moravě / Pouzdřany / . Podle výskytu *Glaucium corniculatum* lze usoudit na teplejší klima v starší době bronzové, než má lokalita dnes. Podobné závěry dovoluje i *Torilis arvensis*, avšak pro špatnou zachovalost jeho semen jen s výhradou.

St. Stuchlík, Záchraný výzkum únětického sídlisté ve Šlapanicích, Přehled výzkumů 1974, 18-19.

Getreide aus der Bronzezeit aus Šlapanice / Bez. Brno - venkov /. Im Boden einer Siedlungsgrube in Šlapanice aus dem vorklassischen Zeitabschnitt der Úněticer Kultur wurde eine russartige Schicht auf ihren Gehalt an verkohlten Samen untersucht. Hauptsächlich wurden Triticum monococcum und T. dicoccon gefunden. Von den Unkräutern zeigt besonders Glaucium corniculatum auf ein wahrscheinlich wärmeres Klima in der älteren Bronzezeit als heute. Im Fund wurden fast 60 Pflanzenarten bestimmt. Die Nummern im Text entsprechen den Nummern auf der Tafel.

VÝZKUM MOHYLNÍKU STŘEDODUNAJSKÉ MOHYLOVÉ KULTURY V BOROTICÍCH

/okr. Znojmo /

Stanislav Stuchlík, AÚ ČSAV Brno

/Obr. 20 /

V roce 1976 přistoupil Archeologický ústav ČSAV v Brně v rámci průzkumu lokalit středodunajské mohylové kultury k výzkumu mohylového pohřebiště v Boroticích. Mohylník se nachází v menším akátovém lesíku na návrší těsně nad obcí. V roce 1850 zde objevil M. Trapp 17 mohyl a jednu z nich prozkoumal. Podle jeho zpráv zde byly vsedě pohřbené kostry a u nich bronzové náramky a malé kleště. /1/. Dnes jsou jeho nálezy ztraceny a ani se nedá zjistit, která mohyla byla M. Trappem zkoumána. Zhruba o 100 let později zde provedla výzkum katedra prehistorie FF UJEP v Brně pod vedením V. Podborského. Při tomto výzkumu byl mohylník zmapován a zkoumány byly mohyly 1,8,12 /2/.

Nálezy z výzkumu AÚ ČSAV nejsou zatím ještě kompletně zpracovány a lze tedy podat jen stručný přehled. Pozornost byla zaměřena na jižní část mohylníku a k výzkumu byly vybrány mohyly 9 a 15. Mohyla 9 měří v průměru 20 m a je vysoká 80 cm. Při výzkumu byla rozdělena na 4 části a uprostřed byl ponechán křížový kontrolní blok. V mohyle byly objeveny 3 hroby. Z prvního hrobu se zachovalo jen několik drobných kůstek, takže nebylo možno zjistit přesnou orientaci ani polohu kostry. V hrobě byly nalezeny 4 masivní bronzové náramky tvaru písmene C s bohatou rytou výzdobou, 2 bronzové jehlice s širokou plochou hřebíkovitou hlavicí a drobná bronzová apirálka. Podle uložení milodarů lze odhadnout, že kostra ležela v natažené poloze a byla orientována Z /hlava/ - V.

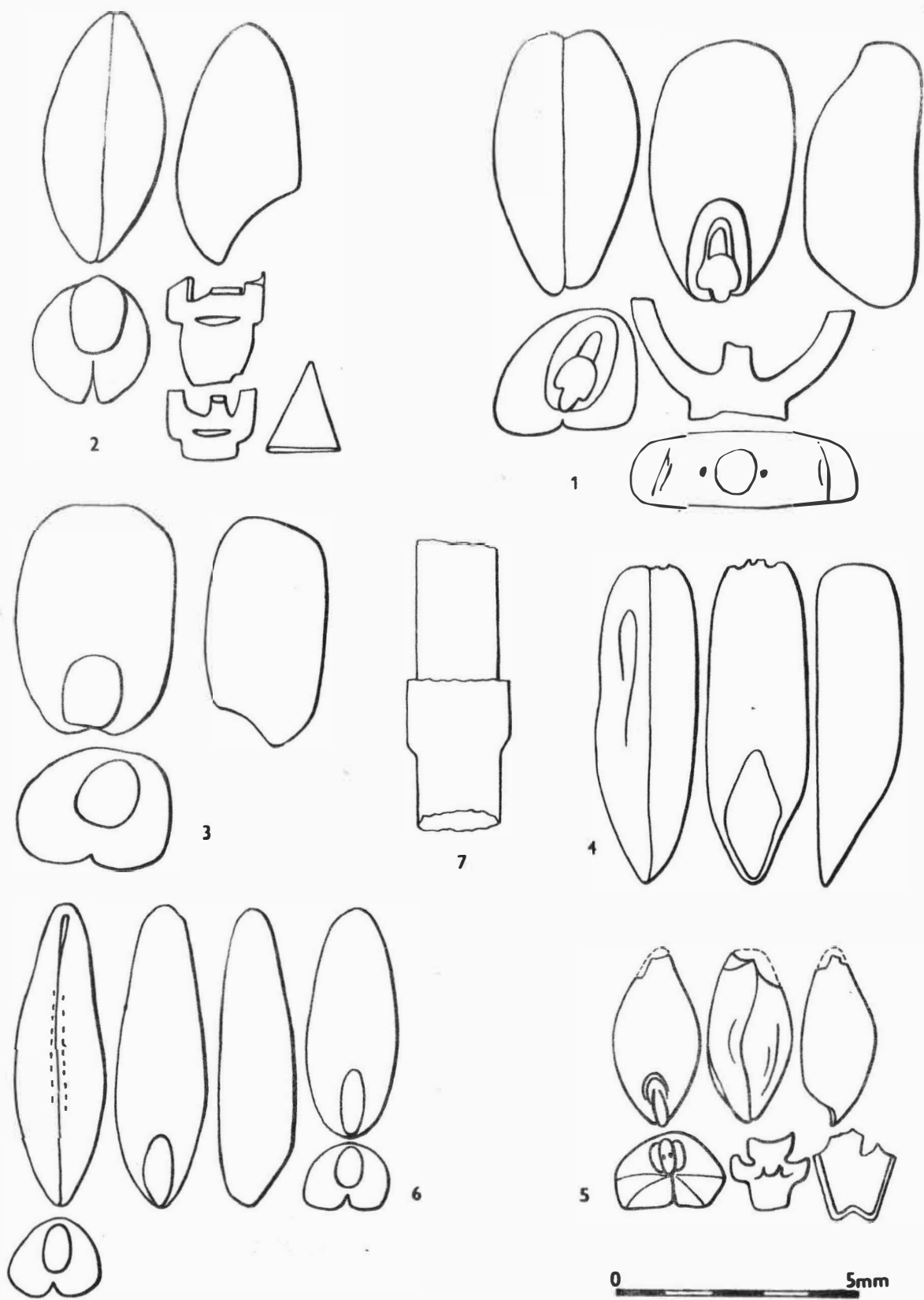
Další 2 hroby byly mladší a byly do zásypu mohyly zapuštěny druhotně. Druhý hrob obsahoval jednu kostru v natažené a jednu kostru ve skrčené poloze a obě kostry byly orientovány SZ/hlava/ -JV. Jediným milodarem v tomto hrobě bylo několik zlomků z kostěného hřebene, které ležely pod a nad pravou pažní kostí kostry v natažené poloze. Třetí hrob obsahoval pouze zbytky holenních kostí z jednoho jedince a dá se předpokládat, že kostra ležela v natažené poloze a byla orientována SZ/hlava/ -JV. Vedle holeních kostí ležely 2 nádoby.

Nízká miska s konickým, u kraje mírně vyhnutým hrdlem, které oble přechází ve výduť zaoblené spodní části bez vyznačení podstavy. Na největší výduti je pět svislých výrazných plastických žebříků. Povrch nádoby hnědošedý, hlazený a nerovný. Výška 7 cm, průměr okraje 12,3 cm, průměr výduti 15 cm /Obr. 20 : 2 /.

Malá nádobka soudkovitého tvaru s prohnutým hrdlem a mírně ven vyhnutým okrajem. Povrch je hnědošedý, hrubě vyhlazený a nerovný. Výška 7,7 cm, průměr okraje 8,4 cm, průměr dna 5,7 cm /obr. 20 : 1 /.

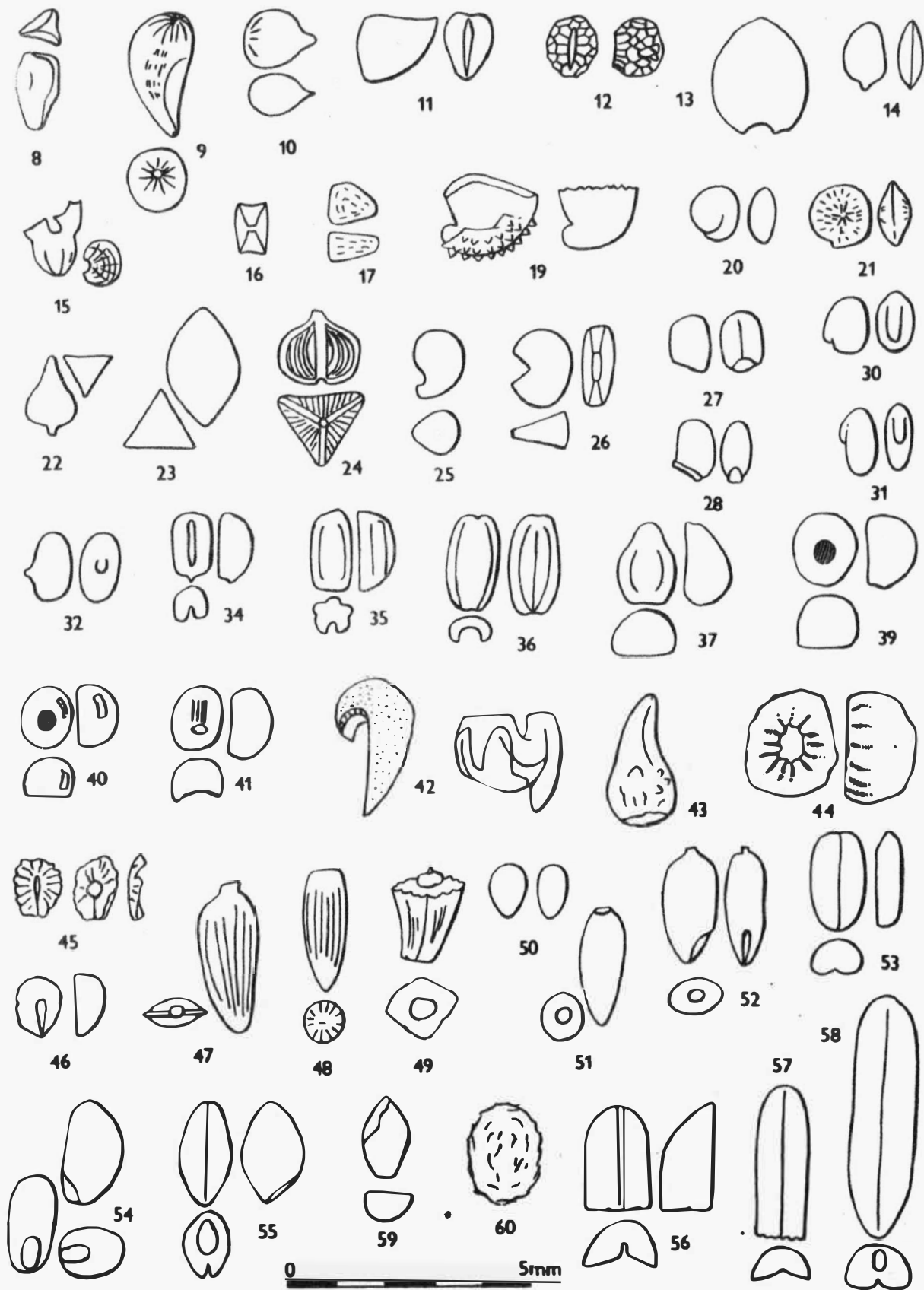
Mohyla 15 má v průměru 12,5 m a je vysoká 60 cm. Rovněž tato mohyla byla rozdělena pro výzkum na 4 části, z nichž 3 byly prozkoumány a výzkum zbývajících bloků bude dokončen v roce 1977. V této mohyle byly zatím zjištěny 3 hroby, u nichž byly pouze keramické milodary.

Obě mohyly je možno předběžně datovat do staršího období středodunajské mohylové kultury. Pouze druhý a třetí hrob z mohyly 9 patří do období stěhování národů. Nízká miska s pěti žebříky na výduti je na Moravě značně neobvyklým tvarem. Podobné nádoby pocházejí z kostrového hrobu v Oblekovicích /3/ a další 2 kusy z pohřebiště v Šakvicích /4/. Stejná mísa však pochází i z hrobu 5 langobardského pohřebiště Vörs v Pannonii /5/. Poněkud častějším tvarem je malý soudkovitý hrnek, pro nějž analogie najdeme na Moravě /6/, v Čechách /7/ i v Pannonii /8/. Zlomky hřebenu z druhého hrobu jsou drobné a nelze zjistit přesnou konstrukci. Rovněž způsob pohřbu vybočuje z normálních zvyklostí. Orientace mrtvých je sice běžná, avšak poloha jedné kostry ve skrčené poloze a celkové uložení obou hrobů ve starší mohyle je značně neobvyklé. Na základě keramiky lze oba hroby datovat do první poloviny 6. století a je možno je přiřadit k langobardským pohřebištím, která se v tomto období objevují na jižní Moravě, v severní části Dolního Rakouska, ale i v Maďarsku a Slovinsku.

Obr. 18

Šlapanice /okr. Brno-venkov / . Obilí z doby bronzové. - Getreide aus der Bronzezeit.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1976.

- Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : doc. dr. B. Klíma, A. Životská
Na titulním listě : Bronzová přezka ze slovanského sídliště v Mutěnicích
Tisk : Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Guttwaldov, provoz 34 -
Kyjov
Evidenční číslo : ÚVTE1-73332
Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejné